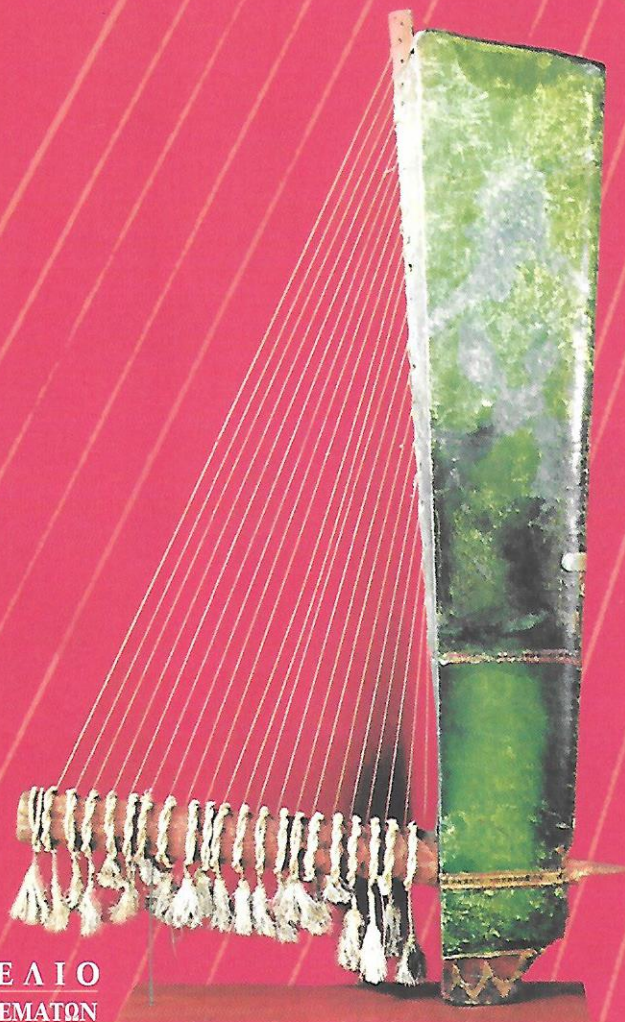

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΜΑΡΑΒΕΓΙΑΣ
ΜΙΧΑΛΗΣ ΤΣΙΝΙΣΙΖΕΛΗΣ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΝΕΑ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ
50 ΧΡΟΝΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

ΧVIII. Η ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα έτη 2003 και 2004 χαρακτηρίζονται από ριζική μεταβολή του μεγαλύτερου μέρους της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Η πολιτική που εφαρμόστηκε επί σαράντα χρόνια και η οποία επηρέασε τη διαμόρφωση του συστήματος παραγωγής με τις παρεμβάσεις της, ανατράπηκε με συνοπτικές διαδικασίες και στη θέση της τοποθετήθηκε ένα σύστημα το οποίο εξομοιώνει περίπου το γεωργικό τομέα με τους άλλους τομείς της οικονομίας.

Από την εποχή που καταρτίστηκε η Συνθήκη της Ρώμης, με την οποία ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) το 1957, ο μόνος τομέας για τον οποίο είχε διαμορφωθεί μια συγκεκριμένη παρεμβατική πολιτική ήταν ο γεωργικός. Τα άρθρα 39-47 της αρχικής Συνθήκης έθεταν τους στόχους και καθόριζαν τους μηχανισμούς που θα στήριζαν μια Κοινή Γεωργική Πολιτική.¹ Με τη Διάσκεψη της Στρέζα, τον επόμενο χρόνο, καθορίστηκαν οι κατευθυντήριες γραμμές της πολιτικής αυτής.

Από την έναρξη εφαρμογής της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής το 1962 και μέχρι το 2002 έγιναν αρκετές μεταβολές στην πολιτική αυτή, η οποία όμως παρέμεινε πολιτική για το γεωργικό τομέα. Η ανατροπή της πολιτικής αυτής κατά το 2003 και η συνέχειά της το 2004, σε όσο βαθμό επεκτάθηκε, οδήγησε σε ένα σχήμα κοινωνικής πολιτικής. Αυτό, άλλωστε, ενδεχομένως υπονοούσε και ο χαρακτηρισμός «τελικό βήμα», που απέδιδε στις προτάσεις της η Επιτροπή το 2002, αναφερόμενη στην αποκοπή της ενίσχυσης από το προϊόν.

Για την κατανόηση της ριζικής μεταβολής της εφαρμοζόμενης πολιτικής στο γεωργικό τομέα, είναι ανάγκη να γίνει αναφορά στην ιστορική εξέλιξη της ΚΑΠ, στην εν τω μεταξύ μεταβολή των συνθηκών και των μέτρων πολιτικής, και τελικά στην ονομασθείσα Νέα ΚΑΠ.

1. Συνήθως και στα ελληνικά χρησιμοποιείται η συντομογραφία ΚΑΠ (Κοινή Αγροτική Πολιτική) τόσο για ιστορικούς λόγους, αφού ανέκαθεν στην Ελλάδα γινόταν λόγος για Αγροτική Πολιτική (και όχι για γεωργική πολιτική), στην οποία περιλαμβάνονταν και μέτρα για τον αγροτικό χώρο (οδοποιία, εξηλεκτρισμός, κλπ.), όσο και για λόγους ηχητικής σύμπτωσης με τα αντίστοιχα αγγλικά (CAP - Common Agricultural Policy). Με τις τελευταίες αλλαγές, και στην Ευρωπαϊκή Ένωση η γεωργική πολιτική έχει πλέον γίνει αγροτική πολιτική, πολιτική για τον αγροτικό χώρο.

2. ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΚΑΠ

Τα άρθρα της Συνθήκης της Ρώμης, στα οποία ενσωματώθηκαν οι μετέπειτα μεταβολές και αποτέλεσαν την Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης περί ι-δρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αποτελούν τα οιονεί σταθερά σημεία αναφοράς για τα λαμβανόμενα μέτρα πολιτικής. Αναφορικά με την αγροτική πολιτική, το άρθρο 39, που όριζε τους στόχους της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, στην Ενοποιημένη Απόδοση έχει αποτελέσει άρθρο 33, χωρίς οποιαδήποτε μεταβολή στο περιεχόμενο. Ευλόγως συνάγεται ότι οι στόχοι συνεχίζουν να ισχύουν, όπως και τα λοιπά άρθρα που αναφέρονται στην ΚΑΠ.

Έτσι, στόχοι της ΚΑΠ ήταν και συνεπώς είναι (άρθρο 33, πρώην άρθρο 39):

- «α) να αυξάνει την παραγωγικότητα της γεωργίας με την ανάπτυξη της τεχνικής προόδου, με την εξασφάλιση της ορθολογικής αναπτύξεως της γεωργικής παραγωγής καθώς και της αρίστης χρησιμοποίησης των συντελεστών παραγωγής, ιδίως του εργατικού δυναμικού,
- β) να εξασφαλίζει κατ' αυτόν τον τρόπο ένα δίκαιο βιοτικό επίπεδο στο γεωργικό πληθυσμό, ιδίως με την αύξηση του ατομικού εισοδήματος των εργαζομένων στη γεωργία,
- γ) να σταθεροποιεί τις αγορές,
- δ) να εξασφαλίζει τον εφοδιασμό,
- ε) να διασφαλίζει λογικές τιμές κατά την προσφορά αγαθών στους καταναλωτές».

Το ίδιο άρθρο αναφέρει επίσης:

- «κατά την εκπόνηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και των ειδικών μεθόδων που συνεπάγεται η εφαρμογή της, λαμβάνεται υπόψη:
- α) ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της γεωργικής δραστηριότητας, που απορρέει από την κοινωνική δομή της γεωργίας και τις διαρθρωτικές και φυσικές ανισότητες μεταξύ των διαφόρων γεωργικών περιοχών,
 - β) η ανάγκη βαθμιαίας εφαρμογής των κατάλληλων προσαρμογών,
 - γ) το γεγονός ότι στα κράτη-μέλη η γεωργία αποτελεί έναν τομέα στενά συνδεδεμένο με το σύνολο της οικονομίας».

Περαιτέρω, το άρθρο 34 (πρώην άρθρο 40) αναφέρει:

- «Για να επιτευχθούν οι στόχοι που προβλέπονται στο άρθρο 33, δημιουργείται κοινή οργάνωση των γεωργικών αγορών. Ανάλογα με τα προϊόντα, η οργάνωση αυτή λαμβάνει μία από τις ακόλουθες μορφές:
- α) κοινών κανόνων ανταγωνισμού,
 - β) υποχρεωτικού συντονισμού των διαφόρων εθνικών οργανώσεων αγοράς,
 - γ) ευρωπαϊκής οργάνωσης της αγοράς».

Σε άλλα σημεία η Συνθήκη αναφέρεται με περισσότερες λεπτομέρειες στον τρόπο εφαρμογής της πολιτικής αγορών.

Κατά πόσο οι στόχοι αυτοί (των οποίων η ισχύς όχι μόνο δεν αμφισβητήθηκε αλλά τουναντίον επιβεβαιώθηκε στην Ενοποιημένη Απόδοση) εξακολουθούν να τηρούνται ύστερα από την καθιέρωση της Νέας ΚΑΠ, είναι αντικείμενο που θα σχολιαστεί πιο κάτω, αφού προηγουμένως παρουσιαστεί η «παλαιά» και η «νέα» ΚΑΠ.

3. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΚΑΠ

Η ταυτόχρονη επίτευξη των πέντε στόχων που είχε θέσει η Συνθήκη της Ρώμης επιδιώχθηκε από το 1962 με μηχανισμό παρέμβασης στις αγορές των γεωργικών προϊόντων, η οποία διασφάλιζε:

- μια κατώτατη τιμή για τους παραγωγούς και έναν μηχανισμό αγοραστικής παρέμβασης, ώστε να διασφαλίζεται ο παραγωγός ότι στη χειρότερη περίπτωση θα διαθέσει το προϊόν του σε αυτή την κατώτατη τιμή·
- μια ανώτερη από την προηγούμενη, επιθυμητή για τους γεωργούς, τιμή, η οποία ταυτόχρονα να είναι λογική για τους καταναλωτές·

Η «λογική» αυτών των δύο τιμών ήταν ότι οι πραγματικές τιμές στις αγορές θα διαμορφώνονται μεταξύ αυτών των ορίων, αφού:

- Σε περίπτωση που οι πραγματικές τιμές στις αγορές θα ξεπερνούσαν την ανώτερη τιμή, οι εισαγωγές από το εξωτερικό θα συμπιέζαν τις τιμές προς τα κάτω, αφού οι τιμές στη διεθνή αγορά ήταν σταθερά χαμηλότερες από τις κοινοτικές, ο δε μηχανισμός είχε προνοήσει ώστε οι τιμές των εισαγόμενων να διαμορφώνονται στο επίπεδο της ανώτερης τιμής.
- Σε περίπτωση που οι πραγματικές τιμές στις αγορές διαμορφώνονταν σε επίπεδα χαμηλότερα από την κατώτατη καθορισμένη τιμή, οι γεωργοί είχαν την επιλογή να εισπράξουν την κατώτατη καθορισμένη τιμή, παραδίδοντας το προϊόν τους στον κοινοτικό μηχανισμό παρέμβασης.

Αυτό το σύστημα τιμών ικανοποιούσε καθέναν από τους στόχους, αφού:

α) οι παραγωγοί που είχαν τη δυνατότητα να παράγουν με κόστος χαμηλότερο από την κατώτατη τιμή, είχαν συμφέρον να αυξήσουν την παραγωγή τους μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας, όπως ορίζει ο πρώτος στόχος της Συνθήκης·

β) μέσω της αυξημένης παραγωγικότητας, χωρίς υπερβολική αύξηση των τιμών, ήταν δυνατή η αύξηση των γεωργικών εισοδημάτων και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του γεωργικού πληθυσμού·

γ) το περιθώριο διακύμανσης των τιμών ήταν περιορισμένο και ελεγχόμενο, συντελώντας στη σταθεροποίηση των αγορών·

δ) ο εφοδιασμός των αγορών ήταν διασφαλισμένος. Ακόμη και στις περιπτώ-

σεις ανεπάρκειας της εγχώριας κοινοτικής παραγωγής, οι εισαγωγές από τη διεθνή αγορά ήταν συμφέρουσες, καθόσον οι κοινοτικές τιμές ήταν υψηλότερες:

ε) οι επικρατούσες στην αγορά τιμές ήταν εξ ορισμού, ακόμη και στο υψηλότερο επίπεδό τους, λογικές για τον καταναλωτή.

Αυτό το παρεμβατικό σύστημα ανταποκρίθηκε ικανοποιητικά σε ό,τι αφορά τους στόχους που τέθηκαν και ανταποκρίθηκε μάλλον υπερβολικά αναφορικά με την εξασφάλιση σημαντικού βαθμού αυτάρκειας, που ήταν ο έμμεσα επιδιωκόμενος στόχος, αφού κατά την περίοδο θέσπισης αυτής της πολιτικής ο βαθμός αυτάρκειας της ΕΟΚ των έξι κρατών-μελών σε βασικά γεωργικά προϊόντα ήταν περιορισμένος. Ο ποσοτικός υπερακοντισμός της παραγωγής έγινε ιδιαίτερα αισθητός ύστερα από περίπου είκοσι έτη εφαρμογής της σχετικής πολιτικής, όταν η ΕΟΚ περιλάμβανε δέκα κράτη-μέλη. Τότε, οι ποσότητες που προσκομίζονταν στο μηχανισμό εξαγοράς των πλεονασμάτων διαρκώς διογκώνονταν, με αποτέλεσμα τη δαπάνη μεγάλων ποσών για να καλυφτεί το άνοιγμα που προέκυπτε από την πώληση αυτών των ποσοτήτων στις χαμηλές διεθνείς τιμές, ενώ είχαν αγοραστεί στις υψηλές κοινοτικές τιμές.

Την ίδια περίοδο, οι θεσμικά καθοριζόμενες τιμές των γεωργικών προϊόντων, οι οποίες μέχρι τότε αυξάνονταν για να καλύπτουν το αυξανόμενο κόστος, «πάγωσαν». Όμως οι παραγόμενες ποσότητες συνέχισαν να ανέρχονται, αφού αυτός είναι ο μόνος τρόπος αύξησης των γεωργικών εισοδημάτων, όταν υπάρχει διασφαλισμένη κατώτατη τιμή που να καλύπτει το μέσο κόστος παραγωγής.

Ενώπιον αυτής της εξέλιξης, περί το τέλος της δεκαετίας του '80 αποφασίστηκαν μέτρα σταθεροποίησης της δαπάνης του κοινοτικού Προϋπολογισμού, που παρουσίαζε συνεχή ανοδική πορεία. Τα μέτρα που λήφθηκαν το 1988 αποτελούσαν κίνητρα περιορισμού της παραγωγής με αποζημίωση και ονομάστηκαν «σταθεροποιητές». Περιλάμβαναν την αγρανάπαυση (περιορισμό της καλλιεργούμενης έκτασης), την εκτατικοποίηση (περιορισμό της παραγωγής μέσω περιορισμού των εισροών), τη στροφή προς άλλες καλλιέργειες, και την πρόωρη συνταξιοδότηση γεωργών ηλικίας 55-65 ετών. Τα μέτρα αυτά δεν απέδωσαν, αλλά και η διάρκεια δοκιμαστικής εφαρμογής τους υπήρξε σύντομη, αφού σχεδόν αμέσως άρχισε η προετοιμασία για την αναθεώρηση της ΚΑΠ του 1992.

4. GATT ΚΑΙ ΚΑΠ

Το 1992 πραγματοποιήθηκε σημαντική αναμόρφωση της ΚΑΠ. Η αναμόρφωση αυτή υπήρξε το συνδυασμένο αποτέλεσμα δύο παραγόντων: της πορείας των διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT), και των αδιεξόδων που αντιμετώπιζε η ίδια η ΚΑΠ.

Στις διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο της GATT του Γύρου της Ουρουγουάης,

που άρχισαν το 1986, περιλήφθηκαν για πρώτη φορά και τα γεωργικά προϊόντα, σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε στο παρελθόν. Από την πορεία των διαπραγματεύσεων φάνηκε ότι η ΕΟΚ θα ήταν υποχρεωμένη να περιορίσει το ύψος των ενισχύσεων που χορηγούσε στα γεωργικά προϊόντα στις περιπτώσεις που αυτές οι ενισχύσεις επηρέαζαν τη διαμόρφωση των τιμών στην αγορά (εσωτερική και διεθνή). Εν όψει αυτών των πιέσεων, η ΕΟΚ όφειλε να λάβει σχετικά περιοριστικά μέτρα, καθόσον η στήριξη των τιμών ήταν προφανής με το σύστημα που εφαρμοζόταν (όπως έχει περιγραφεί προηγουμένως).

Το πρόβλημα της πολιτικής της ίδιας της ΕΟΚ συνίστατο στο ότι η παραγόμενη ποσότητα ήταν σταθερά πλεονασματική σε σύγκριση με την εσωτερική κατανάλωση γεωργικών προϊόντων, με αποτέλεσμα τη συσσώρευση πλεονασμάτων που έπρεπε να επιδοτηθούν για να εξαχθούν, αφού οι κοινοτικές τιμές στήριξης ήταν αρκετά υψηλότερες από τις διεθνείς. Επίσης, με το σύστημα στήριξης των τιμών, το 80% της δαπάνης το προκαλούσε το 20% των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, δηλαδή οι μεγάλες.

Πιεζόμενη από τους δύο ανωτέρω παράγοντες, η ΕΟΚ όφειλε να μειώσει τη δαπάνη για στήριξη των τιμών και παράλληλα να διατηρήσει τη στήριξη των εισοδημάτων των γεωργών με άλλον τρόπο. Για να επιτευχθεί συμβιβασμός στις διαπραγματεύσεις της GATT, η ΕΟΚ μείωσε το 1992 τις θεσμικές τιμές, με σκοπό να πλησιάσουν τις διεθνείς (οπότε περιορίστηκε η στήριξη των τιμών), και για να στηρίξει τα γεωργικά εισοδήματα μετέτρεψε το ποσό της στήριξης σε ισόποση στρεμματική ενίσχυση, η οποία κρίθηκε ανεκτή από τη Συμφωνία που υπογράφηκε το 1994.

5. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΡΑΣΗΣ (ATZENTA) 2000

Με την «Ατζέντα 2000» αφενός καθορίστηκε το δημοσιονομικό πλαίσιο για την περίοδο 2000-2006 και αφετέρου έγιναν ορισμένες θεσμικές διαρρυθμίσεις εν όψει της διεύρυνσης προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Παράλληλα ορίστηκαν οι κατευθύνσεις για περαιτέρω αναθεώρηση της ΚΑΠ. Οι κατευθύνσεις αυτές ήταν:

- η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας μέσω της μείωσης των τιμών
- η αύξηση του ενδιαφέροντος για τον καταναλωτή (ποιότητα και ασφάλεια τροφίμων)
- η προτεραιότητα στη συνολική αγροτική ανάπτυξη για την επίτευξη σταθερότερων εισοδημάτων
- η περισσότερη ευαισθησία για το περιβάλλον και τη στήριξη του βιολογικού τρόπου παραγωγής
- η δημιουργία συμπληρωματικών και εναλλακτικών εισοδημάτων στην ύπαιθρο.

Με την «Ατζέντα 2000» αρχίζει να διαφαίνεται η στροφή των στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με το γεωργικό τομέα. Ο στόχος της ανταγωνιστικότητας κατέχει προέχουσα θέση, ενώ εισάγονται σημαντικά ποιοτικά στοιχεία για τα τρόφιμα και το περιβάλλον. Επιπλέον, η προηγούμενη Κοινή Γεωργική Πολιτική γίνεται Κοινή Αγροτική Πολιτική, αφού περιλαμβάνει τη συνολική αγροτική ανάπτυξη και τη δημιουργία συμπληρωματικών και εναλλακτικών δραστηριοτήτων και εισοδημάτων.

Οι κατευθύνσεις πολιτικής που επιλέγονται από το Πρόγραμμα Δράσης 2000 ουσιαστικά αντιπαρατάσσονται προς τους στόχους της ΚΑΠ και αρχίζουν να εγείρουν ερωτηματικά κατά πόσον έχουν κοινή στόχευση.

Στο Πρόγραμμα Δράσης 2000 προβλέφθηκε ενδιάμεση επανεξέταση στο μέσον της περιόδου 2000-2006. Η έννοια της ενδιάμεσης επανεξέτασης έχει συνήθως την έννοια της παρακολούθησης της πορείας και την ενδεχόμενη λήψη διορθωτικών μέτρων. Στην προκειμένη περίπτωση δεν ήταν ακριβώς αυτό.

6. Η ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΕΠΑΝΕΞΕΤΑΣΗ

Στις 10 Ιουλίου 2002 ο Επίτροπος Γεωργίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής παρουσίασε την «*Ενδιάμεση επανεξέταση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής*» [COM(2002)394 τελικό]. Μέχρι τη δημοσιοποίηση του σχετικού κειμένου δεν ήταν γνωστό κατά πόσον η ενδιάμεση επανεξέταση θα αφορούσε ανασκόπηση και πιθανώς διορθωτικά μέτρα για το Πρόγραμμα Δράσης 2000 ή ευρύτερες παρεμβάσεις στην ισχύουσα Κοινή Αγροτική Πολιτική.

Ενδιάμεση επανεξέταση ζητήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Βερολίνου (σημεία 22 και 70). Ειδικότερα, στο σημείο 70 των Συμπερασμάτων αναφέρεται ότι «*μια ουσιαστική, γνήσια και δίκαιη μεταρρύθμιση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής υπέρ των παραγωγών και των καταναλωτών, στο πλαίσιο αυστηρών δημοσιονομικών παραμέτρων, και η οποία θα οδηγεί σε φθίνουσες δαπάνες κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, θα συμβάλει σημαντικά στο γενικό στόχο επίτευξης δικαιότερου δημοσιονομικού πλαισίου*». Αναφορές όπως αυτή αφήνουν περιθώρια για προτάσεις περιορισμένης ή ευρείας μεταρρύθμισης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, καθώς και άμεσης ή σταδιακής εφαρμογής των μέτρων.

Στο κείμενο της ενδιάμεσης επανεξέτασης αναφέρεται ότι ως στόχοι της μεταρρύθμισης εννοούνται εκείνοι που καθορίστηκαν από τις Διασκέψεις Κορυφής στο Βερολίνο και στο Gothenburg, δηλαδή:

- ανταγωνιστική γεωργία:
- μέθοδοι παραγωγής που σέβονται το περιβάλλον, ικανές να προσφέρουν τα προϊόντα ποιότητας που ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των καταναλωτών
- δίκαιο βιοτικό επίπεδο και εισοδηματική σταθερότητα στους γεωργούς

- ποικιλομορφία όσον αφορά τις γεωργικές δραστηριότητες, διατήρηση της ποικιλομορφίας των τοπίων και υποστήριξη των αγροτικών κοινωνιών
- απλουστευμένη γεωργική πολιτική που θα διασφαλίζει σαφή επιμερισμό των ευθυνών μεταξύ της Επιτροπής και των κρατών-μελών
- αιτιολόγηση της στήριξης με την παροχή υπηρεσιών που το κοινό αναμένει από τους γεωργούς.

Στη θέση της ενδιάμεσης επανεξέτασης, η Επιτροπή επέλεξε να προτείνει όχι απλώς μια ευρεία αναθεώρηση, αλλά μια ριζική ανατροπή της αιτιολογικής βάσης στήριξης του γεωργικού τομέα, ανάγοντας τη γεωργική πολιτική σε, εν πολλοίς, επιδοματική πολιτική, ανάλογη με την πολιτική στήριξης των ανέργων. Από την άλλη μεριά, ενδιαφέρον παρουσιάζει η, έστω και περιορισμένη, στροφή προς την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.

Στην τελική της μορφή, η πρόταση της Επιτροπής που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο είχε τίτλο «Μακροπρόθεσμη πολιτική προοπτική για μια αειφόρο γεωργία». Με τη μεγάλη ποικιλία Συνθηκών που επικρατούν στα επιμέρους κράτη-μέλη και με τις μεγάλες ανισότητες των περιοχών τους, αυτός ο πομπώδης τίτλος ηχεί περίπου ως ειρωνικός για ορισμένες τουλάχιστον από αυτές και ασύμβατος με το άρθρο 33, που ορίζει ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι φυσικές ανισότητες μεταξύ των διαφόρων γεωργικών περιοχών.

Οι βασικοί άξονες της πολιτικής που ονομάστηκε «Νέα ΚΑΠ» είναι:

1. Μετάβαση από το καθεστώς στήριξης του προϊόντος στο καθεστώς στήριξης του παραγωγού. Οι ενισχύσεις που εισέπραττε ο παραγωγός για τα προϊόντα που παρήγε κατά μέσο όρο κατά την τριετία 2000-2002 (ή την τετραετία 1999-2002 για το ελαιόλαδο) θα του καταβάλλονται ως «ενιαία ενίσχυση» (σταθερό ποσό κατ' έτος), χωρίς να λαμβάνεται υπόψη εάν παράγει τα συγκεκριμένα προϊόντα ή όχι, με τον περιορισμό ότι σε περίπτωση αλλαγής καλλιέργειας δεν είναι αποδεκτή η εγκατάσταση μόνιμων φυτειών. Για να λαμβάνει το σύνολο του ποσού αυτού, ο παραγωγός οφείλει να τηρεί ορισμένα πρότυπα για το περιβάλλον, την καλή διαβίωση των ζώων και την ποιότητα των τροφίμων, καθώς και να διατηρεί τη γη σε καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση, ιδιαίτερα όταν δε χρησιμοποιείται για παραγωγικούς σκοπούς. Σε περίπτωση μη τήρησης των κανόνων, επιβάλλονται οικονομικές περικοπές. Το ποσό της ενιαίας ενίσχυσης κάθε παραγωγού ανάγεται κατά στρέμμα και είναι μεταβιβάσιμο. Είναι δε δυνατό να μεταβιβάζεται με τη γη ή χωρίς αυτήν, αλλά η μεταβίβαση είναι δυνατή προς γεωργούς που είναι εγκατεστημένοι στο ίδιο κράτος-μέλος, εκτός αν πρόκειται για κληρονομιά.

2. Σταδιακή μείωση όλων των άμεσων ενισχύσεων κατά 3-5% ετησίως μέχρι το 2012. Εξαιρούνται οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις που εισπράττουν άμεσες ενισχύσεις κάτω των 5.000 ευρώ. Τα ποσά που εξοικονομούνται θα μεταφέρονται κατά 80% τουλάχιστον στα κράτη-μέλη από τα οποία προέκυψαν. Τα υπόλοιπα διατίθενται σε κράτη-μέλη βάσει της γεωργικής έκτασης, του ποσο-

στού απασχόλησης στο γεωργικό τομέα και του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος κατά κεφαλήν σε αγοραστική δύναμη. Τα ποσά αυτά χρησιμοποιούνται ως πρόσθετη στήριξη για μέτρα στο πλαίσιο του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης

3. Δημιουργία συστήματος παροχής συμβουλών στους γεωργούς για τη διαχείριση της γης και των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το οποίο να καλύπτει τουλάχιστον τις απαιτήσεις διαχείρισης και τις ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες. Η συμμετοχή των γεωργών στο σύστημα αυτό είναι εθελοντική, ενώ το έτος 2010 θα εξεταστεί εάν θα καταστεί υποχρεωτικό.

7. ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

Η ριζική αλλαγή του τρόπου στήριξης της γεωργίας ικανοποιεί ορισμένους από τους τεθέντες περιορισμούς, όπως:

- παγιοποιείται η ονομαστική δαπάνη του Προϋπολογισμού για τις άμεσες ενισχύσεις, με αποτέλεσμα να περιορίζεται διαχρονικά η ποσοστιαία επιβάρυνση του προϋπολογισμού·
- μεταφέρεται ένα μέρος της δαπάνης του Προϋπολογισμού από τον πρώτο «πυλώνα» (εγγυήσεις) στο δεύτερο (διαρθρωτική πολιτική και, γενικότερα, αγροτική ανάπτυξη)·
- ουδετεροποιούνται τα μέτρα στήριξης του γεωργικού τομέα, ώστε να εξλειφθεί η αμφισβήτηση για τα μέτρα που έχουν υπαχθεί στο «μπλε κουτί» κατά τη Συμφωνία του Γύρου της Ουρουγουάης και να προχωρήσει περαιτέρω η απελευθέρωση των αγορών γεωργικών προϊόντων κατά τη διαπραγματεύση του Γύρου της Doha·
- ο νέος μηχανισμός ενισχύσεων θα διευκολύνει τη σταδιακή προσέγγιση των μέτρων που εφαρμόζονται στην Ε.Ε.-15 με εκείνα των δέκα κρατών της διεύρυνσης του 2004·
- αποφεύγεται η υπέρβαση της οροφής του Προϋπολογισμού (1,27% του ΑΕΠ), παρά το γεγονός ότι στην Ε.Ε. προστίθενται τα δέκα κράτη της διεύρυνσης.

8. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

Η αλλαγή του καθεστώτος στήριξης κατά το 2003 αφορούσε το σκληρό σίτο, τις πρωτεϊνούχες καλλιέργειες, το ρύζι, τους καρπούς με κέλυφος, τις ενεργειακές καλλιέργειες, τις πατάτες αμυλοποιίας, το γάλα, τους σπόρους, τις αροτραίες καλλιέργειες, το κρέας αιγοπροβάτων, το βόειο κρέας και τα όσπρια. Το 2004 διευρύνθηκε η μεταρρύθμιση και περιέλαβε τον καπνό, το ελαιόλαδο, το βαμβάκι και το λυκίσκο.

Ο καπνός, το ελαιόλαδο και το βαμβάκι αποτελούν προϊόντα με έντονο ενδιαφέρον για την Ελλάδα, για τα οποία η στήριξη εκ μέρους του κοινοτικού Προϋπολογισμού είναι ουσιαστική, προς εξασφάλιση της διάθεσής τους στην αγορά. Τα κύρια σημεία της πολιτικής που έχει καθοριστεί για κάθε ένα από τα προϊόντα αυτά είναι:

Καπνός: Με αφετηρία το έτος 2005 και σε περίοδο τεσσάρων ετών, το 40% τουλάχιστον της ενίσχυσης (πριμ.) θα αποσυνδεθεί από το προϊόν και θα υπαχθεί στο καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης. Το υπόλοιπο 60% μπορεί να διατηρηθεί ως συνδεδεμένη με το προϊόν ενίσχυση. Η συνδεδεμένη ενίσχυση πρέπει να εξασφαλίζει ίση μεταχείριση στους παραγωγούς ή να στηρίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια, όπως π.χ. σε περιοχές του Στόχου 1 ή στους παραγωγούς ορισμένων ποικιλιών, κλπ. Από το 2010 η ενίσχυση στο σύνολό της θα αποσυνδεθεί από το προϊόν και το 50% θα ενταχθεί στην ενιαία ενίσχυση, ενώ το άλλο 50% θα χρησιμοποιηθεί σε προγράμματα αναδιάρθρωσης στο πλαίσιο της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης. Η εισφορά στο Κοινοτικό Ταμείο Καπνού ορίζεται σε 4% της συνδεδεμένης ενίσχυσης για το 2006 και 5% για το 2007.

Ελαιόλαδο: Τουλάχιστον 60% της ενίσχυσης αποσυνδέεται και μεταφέρεται στο καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις μεγέθους μεγαλύτερου των 3 στρεμμάτων. Για τις μικρότερες εκμεταλλεύσεις η αποσύνδεση είναι πλήρης (100%). Το υπόλοιπο της ενίσχυσης (μέχρι το πολύ 40%) μπορεί να παραμείνει συνδεδεμένο και να χορηγείται με αντικειμενικά κριτήρια περιβαλλοντικής και κοινωνικής σημασίας. Από το συνδεδεμένο μέρος, τα κράτη-μέλη μπορούν να χρησιμοποιούν μέχρι 10% για μέτρα βελτίωσης της ποιότητας.

Βαμβάκι: Στην περίπτωση του βαμβακιού, το 65% της ενίσχυσης αποσυνδέεται, ενώ το 35% μπορεί να διατηρηθεί με τη μορφή της στρεμματικής ενίσχυσης. Η στρεμματική ενίσχυση χορηγείται για καθορισμένο αριθμό στρεμμάτων ανά κράτος που παράγει βαμβάκι. Για την Ελλάδα, η έκταση αυτή είναι 3.700.000 στρέμματα, για την Ισπανία 700.000 στρέμματα και για την Πορτογαλία 3.600 στρέμματα. Σε περίπτωση υπέρβασης της έκτασης, η στρεμματική ενίσχυση μειώνεται ανάλογα. Για την Ελλάδα η προαναφερόμενη έκταση διαιρείται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος από 3.000.000 στρέμματα θα έχει στρεμματική ενίσχυση 59,4 ευρώ ανά στρέμμα, ενώ το δεύτερο μέρος από 700.000 στρέμματα θα έχει ενίσχυση 34,28 ευρώ ανά στρέμμα. Σε περίπτωση υπέρβασης του ανώτατου ορίου των 3.700.000 στρεμμάτων, η αναλογική προσαρμογή της ενίσχυσης προς τα κάτω θα εφαρμόζεται στο δεύτερο μέρος (των 700.000 στρεμμάτων). Επειδή η αλλαγή πολιτικής μπορεί να επιφέρει σημαντικές μεταβολές στον κλάδο της βαμβακοπαραγωγής, έχει προβλεφθεί το ποσό των 21,9 εκ. ευρώ για προγράμματα αναδιάρθρωσης.

9. ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση χρειάστηκε να διανυθεί μια τριακονταετία για να συνειδητοποιηθεί ότι η ανάπτυξη ορίζεται όχι μόνο με όρους ποσοτικούς αλλά και ποιοτικούς. Το ενδιαφέρον για το περιβάλλον, για την ποιότητα των τροφίμων και για την καλή μεταχείριση των ζώων έκανε την επίσημη εμφάνισή του στα μέτρα πολιτικής μόλις το 1992. Με την αναθεώρηση του 2003 μορφοποιείται περισσότερο το ενδιαφέρον για μια ολοκληρωμένη αγροτική (και όχι μόνο γεωργική) ανάπτυξη, η οποία μάλιστα επιδιώκεται (λεκτικά τουλάχιστον) να εξασφαλίζει και την αειφορία.

Η υιοθέτηση της νέας ΚΑΠ, το 2003 και το πρώτο εξάμηνο του 2004 (πριν από τη διεύρυνση της Ε.Ε.-15 σε Ε.Ε.-25) υπήρξε μια πραγματικά εσπευσμένη ενέργεια, η οποία εν τούτοις ανταποκρίνεται στις συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί στα περισσότερα κράτη-μέλη της Ε.Ε. Για τα λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη-μέλη, τα οποία διαθέτουν και ποσοστιαία μεγαλύτερο γεωργικό τομέα, τα μέτρα αυτά δεν είχαν το χαρακτήρα της σταδιακής εφαρμογής, παρ' ότι οι μεταβολές είναι μεγάλες, ενώ η ταχύτητα προσαρμογής των γεωργών στις χώρες αυτές είναι μικρή. Οι χώρες αυτές, στις οποίες εντάσσεται η Ελλάδα, εκτιμάται ότι θα αντιμετωπίσουν σημαντικά προβλήματα, καθόσον, ενώ ο προσανατολισμός προς τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης είναι όχι μόνο χρήσιμος αλλά και αναγκαίος, οι διαρθρωτικές μεταβολές και οι ανακατατάξεις που θα προκληθούν στην παραγωγή και στη διάθεση των γεωργικών προϊόντων θα είναι εκτεταμένες και θα συνεπάγονται σημαντικό κοινωνικό κόστος.

Η στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης θεσπίζεται με τον Κανονισμό 1257/99 του Συμβουλίου και τις τροποποιήσεις του. Τα μέτρα που προβλέπονται από τον Κανονισμό αυτόν μπορούν να διακριθούν σε συνοδευτικά μέτρα της μεταρρύθμισης του 1992 και σε μέτρα εκσυγχρονισμού και μετατροπής των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

α. Μέτρα συνοδευτικά της μεταρρύθμισης του 1992

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ του 1992 περιέλαβε ορισμένα από τα μέτρα που προϋπήρχαν από τη δεκαετία του '70, όπως την πρόωρη συνταξιοδότηση (Οδηγία 72/160) και την εξισωτική αποζημίωση που καθιερώθηκε με την Οδηγία 75/268, αλλά επεκτάθηκε και σε μέτρα περιβάλλοντος, συνθηκών διαβίωσης των ζώων και ποιότητας των προϊόντων. Ειδικότερα προβλέπονται:

– Πρόωρη συνταξιοδότηση κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων ηλικίας άνω των 55 ετών, οι οποίοι έχουν ασκήσει τη γεωργία επί τουλάχιστον δέκα έτη και κατά την τελευταία πενταετία αφιέρωναν στη γεωργία το ήμισυ τουλάχιστον του εργάσιμου χρόνου τους. Η γη που αποδεδμεύεται από τους πρόωρα συνταξιοδοτούμενους χρησιμοποιείται για να γίνουν βιώσιμες οι γεωργικές

εκμεταλλεύσεις που διατηρούνται από νεότερους γεωργούς ή χρησιμοποιούνται για μη γεωργικές δραστηριότητες ή για βιολογική γεωργία.

– Αντισταθμιστική (εξισωτική) αποζημίωση για ορεινές και μειονεκτικές περιοχές που παρουσιάζουν φυσικά μειονεκτήματα. Ως «μειονεκτικές ζώνες» μπορούν επιπροσθέτως να θεωρηθούν εκτάσεις μέχρι το 10% της έκτασης της επικράτειας μιας χώρας, όταν η διατήρηση του περιβάλλοντος ή οι τουριστικές δραστηριότητες ή η προστασία των παραλίων δικαιολογούν τη συνέχιση των γεωργικών δραστηριοτήτων. Υποχρέωση των δικαιούχων αντισταθμιστικής αποζημίωσης είναι να χρησιμοποιούν ορθές γεωργικές πρακτικές, συμβατές με την προστασία του περιβάλλοντος και της αειφόρου γεωργίας.

– Μέτρα για το περιβάλλον και για τη διαβίωση των ζώων. Προβλέπεται ενίσχυση των γεωργών που δεσμεύονται να χρησιμοποιούν επί τουλάχιστον πέντε χρόνια μεθόδους γεωργικής παραγωγής κατάλληλες για την προστασία του περιβάλλοντος, τη διασφάλιση του φυσικού χώρου και την εξασφάλιση καλών συνθηκών διαβίωσης των ζώων.

– Μέτρα για την ποιότητα και την ασφάλεια. Κοινοτικές ενισχύσεις προβλέπονται για μέτρα που βελτιώνουν την ποιότητα διατροφής και που ενημερώνουν τους καταναλωτές, καθώς επίσης για τήρηση προτύπων για το περιβάλλον, τη δημόσια υγεία, την ασφάλεια των τροφίμων και την ασφάλεια στην εργασία. Στην περίπτωση που οι γεωργοί χρησιμοποιούν συμβουλευτικές υπηρεσίες, το 80% του επιλέξιμου κόστους, μέχρι ενός ανωτάτου ορίου, αποτελεί κοινοτική ενίσχυση.

β. Μέτρα εκσυγχρονισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Τα μέτρα για τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις αναφέρονται στον εκσυγχρονισμό τους, στην εγκατάσταση νέων γεωργών, στην κατάρτιση γεωργών, στην ενίσχυση επενδύσεων μεταποίησης και εμπορίας, στην ενίσχυση της δασοκομίας, και στην προώθηση μετατροπής της γεωργίας. Ειδικότερα προβλέπονται:

– Επενδύσεις σε βιώσιμες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, οι οποίες τηρούν τους ελάχιστους όρους στον τομέα του περιβάλλοντος, τους κανόνες υγιεινής και καλής μεταχείρισης των ζώων, και των οποίων ο κάτοχος διαθέτει επαρκή επαγγελματική ικανότητα.

– Εφάπαξ πριμοδότηση ή επιδότηση επιτοκίου για την εγκατάσταση νέων γεωργών, υπό την προϋπόθεση ότι η εκμετάλλευσή τους είναι οικονομικά βιώσιμη και διαθέτουν επαρκείς επαγγελματικές ικανότητες.

– Ενισχύσεις για την επαγγελματική κατάρτιση όσων αναλαμβάνουν γεωργικές ή δασοκομικές δραστηριότητες, με σκοπό να στραφούν προς την ποιότητα, προς μεθόδους συμβατές με τη βελτίωση του τοπίου, την προστασία του περιβάλλοντος, και την υγιεινή διαβίωση των ζώων.

– Ενισχύσεις στη δασοκομία, οι οποίες ειδικότερα αναφέρονται στη δάσωση

ή αναδάσωση γεωργικής γης, σε αύξηση της αξίας των προϊόντων δασοκομίας, σε εξεύρεση αγορών, στη σύσταση ενώσεων δασοκαλλιεργητών, στη διατήρηση δασών που έχουν προστατευτικό ή οικολογικό ρόλο, κλπ.

– Άλλα μέτρα στήριξης των αγροτικών περιοχών, που περιλαμβάνουν τον αναδάσμο της γης, τις υπηρεσίες παροχής συμβουλών, την ανάπτυξη ποιοτικών αγροτικών υπηρεσιών, την ανάπλαση χωριών, την προστασία της κληρονομιάς, την ενθάρρυνση τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων, τη διαχείριση ολοκληρωμένων στρατηγικών ανάπτυξης από τοπικούς εταίρους, κλπ.

10. Ο ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ

Το Μάιο του 2002, δηλαδή λίγο πριν από την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των προτάσεών της για την ονομασθείσα Νέα ΚΑΠ, ψηφίστηκε ο Αγροτικός Νόμος των ΗΠΑ με τίτλο «Farm Security and Rural Investment Act - FSRIA», ο οποίος καλύπτει την περίοδο 2002-2007. Η συνολική δαπάνη για την εξασφάλιση εκτιμάται ότι θα είναι 296,5 δις δολάρια, αυξημένη κατά 51,7 δις δολάρια έναντι του αντίστοιχου νόμου (FAIR Act) του 1996.

Μεταξύ των κατευθύνσεων που ενισχύονται από τον νόμο είναι:

- ενισχύσεις με τη μορφή δανείων διευκόλυνσης της διάθεσης των προϊόντων (Marketing Assistance Loans)
- σταθερές ενισχύσεις για συγκεκριμένες καλλιέργειες, για όλη την περίοδο ισχύος του νόμου (2002-2007), ανεξάρτητα από την καλλιεργούμενη έκταση και την απολαμβανόμενη τιμή (Fixed Payments)
- πληρωμές αντιστάθμισης των κυκλικών διακυμάνσεων των τιμών (Counter-cyclical Payments)
- κατάκτηση, επέκταση και διατήρηση ξένων αγορών (Market Access Program and Foreign Market Development Program)
- βιοτεχνολογία και εμπόριο γεωργικών προϊόντων (Biotechnology and Agricultural Trade Program), κλπ.

Από το σύνολο του ποσού, το μέρος που διατίθεται για τα προϊόντα είναι αυξημένο κατά 79% και αυτό που διατίθεται για την πρόσβαση στην αγορά και την ανάπτυξη ξένων αγορών είναι αυξημένο κατά 100%.

Σοβαρές αμφισβητήσεις εγείρονται, ιδίως από την πλευρά της Ε.Ε., αναφορικά με τις αυξημένες ενισχύσεις του νέου νόμου και ως προς το βαθμό επηρεασμού του διεθνούς εμπορίου, ενώ αμφισβητείται η συμβατότητα πολλών μέτρων προς τις δεσμεύσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) και προς την Υπουργική Δήλωση της Doha. Ιδιαίτερα τονίζεται η συμβατότητα των Αντικυκλικών Πληρωμών, καθόσον αποξενώνουν τους παραγωγούς από την πραγματικότητα της αγοράς σε περιπτώσεις χαμηλών τιμών. Εκτιμάται ότι η εφαρμογή του μέτρου αυτού θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε αύξηση της

παραγωγής, με αποτέλεσμα την αποδιοργάνωση των αγορών εις βάρος των αγροτών των άλλων χωρών.

Σε αντίθεση με την Ε.Ε., οι ΗΠΑ υποστηρίζουν ότι τα μέτρα που περιλαμβάνονται στο νέο νόμο είναι συμβατά με τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει. Αναφέρουν ότι δεν πρόκειται να υπερβούν την οροφή των Αθροιστικών Μέτρων Στήριξης (ΑΜΣ) ή, αν την υπερβούν, θα προχωρήσουν σε διορθωτικά μέτρα: ότι τα αντικυκλικά μέτρα στήριξης δεν εξειδικεύονται κατά προϊόν ότι δεν πρόκειται για αύξηση των πληρωμών, αλλά για διατήρηση των μέτρων έκτακτης ανάγκης που είχαν ληφθεί το 1998, κλπ.

Γεγονός πάντως είναι ότι μόλις ανακοινώθηκε ο νέος Αγροτικός Νόμος των ΗΠΑ, εκδόθηκε μια σχεδόν οργισμένη ανακοίνωση του Επιτρόπου Γεωργίας της Ε.Ε., με την οποία καταγγέλλονταν οι ΗΠΑ για υπαναχώρηση. Όμως, παρά την καταγγελία ότι ο νόμος των ΗΠΑ ερχόταν σε αντίθεση με τα συμφωνημένα και με τις προσδοκίες μεγαλύτερου περιορισμού της στήριξης του γεωργικού τομέα, η Επιτροπή προχώρησε και το Συμβούλιο, στη συνέχεια, ενέκρινε την αποσύνδεση των ενισχύσεων από την παραγωγή, σύμφωνα με την προεργασία που είχε γίνει. Ο αρμόδιος Επίτροπος υποστήριξε ότι με τον τρόπο αυτό θα παύσουν οι αμφισβητήσεις αναφορικά με την ουδετερότητα των μέτρων που είχαν θεωρηθεί ως προσωρινά αποδεκτά κατά τη Συμφωνία του Γύρου της Ουρουγουάης και ότι η Ε.Ε. θα είναι σε θέση να διαπραγματεύεται από θέσεως ισχύος στη συνέχεια του Γύρου της Doha. Στην πράξη, αυτή η πεποίθηση αποδείχτηκε εντελώς ανεδαφική.

11. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΚΑΠ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΠΤΙΚΗ ΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Όταν ανακοινώθηκαν οι προτάσεις της Επιτροπής για την «ενδιάμεση επανεξέταση» της πορείας του Προγράμματος Δράσης (Ατζέντα) 2000 (αρχές Ιουλίου 2002), υπήρξε μια ομόθυμη αρνητική υποδοχή της αποσύνδεσης των ενισχύσεων από την παραγωγή εκ μέρους όχι μόνο της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Γεωργίας αλλά και εκ μέρους επιστημόνων και εκπροσώπων των συνεταιριστικών και των συνδικαλιστικών οργανώσεων των γεωργών. Πολλά από τα σημεία κριτικής της νέας ΚΑΠ, τα οποία αναφέρονται στη συνέχεια, είχαν τότε ευρέως υποστηριχτεί και ισχύουν μέχρι σήμερα, εξεταζόμενα από την ελληνική οπτική γωνία.

α. Κοινωνικό βοήθημα

Η αποσύνδεση της ενίσχυσης από την παραγωγική διαδικασία της γεωργίας, με την πάροδο του χρόνου θα εκληφθεί ως κοινωνικό βοήθημα, οπότε, ως κοινωνικό βοήθημα, δε θα είναι δυνατό να αιτιολογηθεί επί πολύ. Συνέπεια θα

είναι η δημιουργία συνθηκών κατάργησης, ιδίως με την πίεση που ασκείται στον Προϋπολογισμό από τις χώρες με θετική συνεισφορά έναντι των απολαβών τους από τον Προϋπολογισμό. Είναι πασιφανές πλέον, ότι η επίδειξη αλληλεγγύης, που χαρακτήριζε τη δομή και τις οικονομικές λειτουργίες της Ε.Ε. κατά την ίδρυσή της (ως ΕΟΚ), έχει εγκαταλειφθεί. Χαρακτηριστική είναι ανάλογη εκτίμηση της ίδιας της Επιτροπής ότι «οι άμεσες ενισχύσεις της μεταρρύθμισης του 1992 απώλεσαν τον αντισταθμιστικό χαρακτήρα τους με την πάροδο του χρόνου και έχουν καταστεί εισοδηματικές ενισχύσεις, εγείροντας το ζήτημα κατά πόσον είναι άριστη η κατανομή της άμεσης στήριξης» (σημείο 1.2 του κειμένου της Ανακοίνωσης και παρόμοιο στο σημείο 4.1 των προτάσεων για τη διεύρυνση και τη γεωργία). Εύλογη συνεπώς καθίσταται η εκτίμηση, ότι κάτι ανάλογο θα συμβεί και θα χαρακτηριστούν ως «αδικαιολόγητα» τα κοινωνικά βοηθήματα των αγροτών, ιδίως αν προηγηθούν «κατάλληλοι» χειρισμοί.

β. Δικαίωση αδικούντων

Η παγίωση της ενίσχυσης με βάση τα ποσά που εισέπρατταν οι παραγωγοί κατά μέσο όρο στην τριετία 2000-2002 δικαιώνει όλους εκείνους που, με διάφορους τρόπους, ήταν γνωστό ότι τα εισέπρατταν αδικαιολόγητα, με απατηλές μεθόδους. Έτσι, αντί της εξυγίανσης του συστήματος, δικαιώνονται όσοι χρησιμοποίησαν αθέμιτες μεθόδους. Το πρόβλημα που δημιουργείται δεν είναι μόνο οικονομικό (αθέμιτος πλουτισμός), αλλά πρωτίστως ηθικό, καθόσον το μήνυμα που στέλνεται στους πολίτες είναι ότι όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης όσοι εξαπατούν τελικά δικαιώνονται.

γ. Εξωπραγματικές προσδοκίες αναδιάρθρωσης της παραγωγής

Από τη στιγμή που η ενίσχυση θα χορηγείται ως μια εφάπαξ επιδότηση κάθε χρόνο και δε θα υπάρξει στήριξη των τιμών στην αγορά, οι τιμές θα τείνουν να διαμορφωθούν στο επίπεδο των διεθνών τιμών. Τότε ο προβληματισμός του παραγωγού θα είναι κατά πόσον οι τιμές αυτές καλύπτουν το κόστος παραγωγής του. Θα αποσυνδέσει ο παραγωγός την επιδότηση από την παραγωγική διαδικασία και, εάν η τιμή δεν τον αποζημιώνει για το κόστος, θα επιδιώξει να στραφεί προς άλλη καλλιέργεια, εάν αυτό είναι δυνατό. Θεωρητικά, η στροφή προς άλλη καλλιέργεια θα μπορούσε να θεωρηθεί ως θετικό αποτέλεσμα της νέας ΚΑΠ, καθόσον έτσι οι παραγωγοί ανταποκρίνονται προς τις συνθήκες της αγοράς και προς τη βούληση των καταναλωτών, δηλαδή παύουν να παράγουν λόγω της επιδότησης, αλλά παράγουν επειδή υπάρχει ζήτηση στην αγορά. Όμως μια τέτοια ερμηνεία δε λαμβάνει υπόψη ορισμένους σημαντικούς παράγοντες, όπως:

- την αδυναμία οποιουδήποτε παραγωγού, ακόμη και επιστήμονα, να προ-

βλέπει τις συνθήκες της αγοράς που θα επικρατούν κατά τη μελλοντική στιγμή κατά την οποία θα είναι έτοιμο το προϊόν. Ο βιολογικός χαρακτήρας της γεωργίας δεν επιτρέπει την παραβίαση των φυσικών νόμων. Έτσι η απόσταση μεταξύ της στιγμής της απόφασης για το είδος που θα παραχθεί και της στιγμής που το προϊόν θα είναι έτοιμο για την αγορά είναι από μερικούς μήνες μέχρι μερικά χρόνια. Για το λόγο αυτό, οι συνθήκες που υπάρχουν όταν λαμβάνεται η απόφαση μπορεί να έχουν ανατραπεί όταν το προϊόν έλθει στην αγορά. Αυτό σημαίνει ότι ο επιχειρηματικός κίνδυνος που καλείται να αναλάβει ο παραγωγός καθίσταται απαγορευτικά μεγάλος:

– την αδυναμία οποιουδήποτε παραγωγού να αλλάζει συχνά, ανάλογα με τις συχνά μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς, τα είδη που παράγει. Για κάθε γεωργικό προϊόν απαιτούνται διαφορετικές εδαφοκλιματικές συνθήκες, διαφορετικός εξοπλισμός, διαφορετικοί χειρισμοί, διαφορετική εποχικότητα, διαφορετικές γνώσεις. Μαρτυρεί άγνοια της γεωργικής πράξης η εντύπωση ότι οι δυνάμεις της αγοράς θα οδηγήσουν σε ένα ισορροπημένο και σταθερό σχήμα παραγωγής και τιμών.

δ. Κίνδυνοι ερήμωσης μειονεκτικών περιοχών

Στην Ελλάδα, όπου οι κοινοτικές επιδοτήσεις αντιπροσωπεύουν υψηλό ποσοστό του γεωργικού προϊόντος, αναμένεται να υπάρξουν πολλές οι περιπτώσεις στις οποίες δε θα είναι συμφέρουσα η γεωργική παραγωγή, με βάση τις τιμές που θα διαμορφώνονται στην αγορά. Το αποτέλεσμα θα είναι η μερική εγκατάλειψη της γεωργίας, κυρίως σε περιοχές με σοβαρά μειονεκτήματα. Επειδή δε στην Ελλάδα η αντισταθμιστική (εξισωτική) αποζημίωση έχει διασπαρεί (μεγάλος αριθμός δικαιούχων με μικρά ποσά κατά δικαιούχο), εκτιμάται ότι δε θα είναι μικρός ο αριθμός των παραγωγών που θα εγκαταλείψουν τη γεωργία και πιθανώς και τις περιοχές εγκατάστασης όταν θα εισπράττουν την ενιαία ενίσχυση, μεριμνώντας εξ αποστάσεως για την τήρηση των ελάχιστων προϋποθέσεων διασφάλισης της ενίσχυσης. Εάν η εκτίμηση αυτή επαληθευτεί, θα εμφανιστούν δύο ειδών προβλήματα. Πρώτον, μια τάση εγκατάλειψης μειονεκτικών ιδίως περιοχών, εάν δεν υπάρξουν άλλες ευκαιρίες απασχόλησης, πράγμα δύσκολο για αρκετές από αυτές. Δεύτερον, συγκέντρωση στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου η δυνατότητα απορρόφησης πρόσθετων εργατικών χεριών είναι ελάχιστη έως ανύπαρκτη, με αποτέλεσμα τη διόγκωση της επίσημης ή της αφανούς ανεργίας.

ε. Συντήρηση της στήριξης των μεγάλων εκμεταλλεύσεων

Ως σημαντικό ελάττωμα της αγροτικής πολιτικής που είχε ασκηθεί μέχρι το 1985 είχε θεωρηθεί από την Επιτροπή το γεγονός, ότι το 80% των ενισχύσεων

κατευθυνόταν στο 20% των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Με τη νέα ΚΑΠ, μέσω της «διαφοροποίησης» (modulation) οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις που εισπράττουν περισσότερα από 5.000 ευρώ θα υποστούν μείωση της ενιαίας ενίσχυσης, η οποία θα ανέλθει σε 3% το 2005, 4% το 2006 και 5% από το 2007 ως το 2013. Με εξαίρεση τη μείωση αυτή, της οποίας τα ποσά που θα προκύψουν θα παραμείνουν κατά 80% στα κράτη-μέλη από τα οποία θα προκύψουν, οι μεγάλες εκμεταλλεύσεις θα συνεχίσουν να απολαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος των ενισχύσεων. Αξιοσημείωτο είναι μάλιστα το ότι ενώ στην αρχική πρόταση της Επιτροπής είχε τεθεί οροφή στην ενίσχυση κατά εκμετάλλευση στα 300.000 ευρώ, η οροφή αυτή αφαιρέθηκε στη συνέχεια.

στ. Αστάθεια στις τιμές

Λογικό επακόλουθο της απροσδιοριστίας που εκτιμάται ότι θα επικρατήσει αναφορικά με την προσφορά γεωργικών προϊόντων στην αγορά είναι η αστάθεια στις τιμές. Ενώ, όπως προαναφέρθηκε, εξακολουθεί να αναφέρεται στη Συνθήκη ως στόχος της ΚΑΠ η σταθεροποίηση των αγορών (που σημαίνει μικρή διακύμανση των τιμών), με τη νέα ΚΑΠ ο στόχος αυτός ουσιαστικά δεν επιτυγχάνεται. Οι τιμές θα διακυμαίνονται ανάλογα με τις διεθνείς τιμές για τα περισσότερα (ιδίως τα διατηρήσιμα) γεωργικά προϊόντα. Θύματα των σοβαρών διακυμάνσεων των τιμών θα είναι κατά κύριο λόγο οι παραγωγοί, των οποίων το εισόδημα εξαρτάται από τα γεωργικά προϊόντα και οι οποίοι δε θα μπορέσουν να επιβιώσουν επιχειρηματικά σε περιπτώσεις επάλληλων αρνητικών συγκυριών. Οι καταναλωτές θα επηρεάζονται σε πολύ μικρότερο βαθμό (ιδίως οι καταναλωτές με υψηλά εισοδήματα), διότι αφενός δαπανούν μικρό μόνο μέρος του εισοδήματός τους για γεωργικά προϊόντα και αφετέρου διαθέτουν εναλλακτικές επιλογές κατά τον εφοδιασμό τους με γεωργικά προϊόντα.

ζ. Επιπτώσεις στο εμπορικό ισοζύγιο γεωργικών προϊόντων

Καλώς ή κακώς, η αγροτική πολιτική που ακολουθήθηκε μέχρι πρόσφατα έχει συντηρήσει την παραγωγή και προϊόντων τα οποία δεν είναι ανταγωνιστικά, εάν ως βάση ληφθούν οι διεθνείς τιμές. Η απότομη μεταβολή του συστήματος στήριξης μαζί με τη διεύρυνση της Ε.Ε. και τη γενικότερη παγκοσμιοποίηση των αγορών, είναι αναμενόμενο να οδηγήσουν σε χειρότερηση του εμπορικού ισοζυγίου γεωργικών προϊόντων της χώρας. Η αξιοποίηση των αυξημένων κοινοτικών κονδυλίων που θα είναι διαθέσιμα για την αγροτική ανάπτυξη, ακόμη και αν επιταχυνθούν οι προβλεπόμενες ενέργειες, θα χρειαστούν χρόνο για να αποδώσουν. Όταν η Ελλάδα, η οποία στην Ε.Ε.-15 παρουσίαζε το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων στη γεωργία και τη μεγαλύτερη συμμετοχή του προϊόντος της γεωργίας στο ΑΕΠ, παρουσιάζει, ακόμη και πριν από την εφαρ-

μογή της νέας ΚΑΠ, διευρυνόμενο έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο γεωργικών προϊόντων, είναι αυτονόητο ότι η κατάσταση αυτή θα επιδεινωθεί με την εφαρμογή της νέας ΚΑΠ.

η. Επιπτώσεις στη μεταποίηση και στο εμπόριο

Το άρθρο 33 της Συνθήκης, μεταξύ των σημείων που αναφέρει ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκπόνηση της κοινής γεωργικής περιλαμβάνει το γεγονός ότι «η γεωργία αποτελεί έναν τομέα στενά συνδεδεμένο με το σύνολο της οικονομίας». Στην Ελλάδα, η εφαρμογή της ΚΑΠ οδήγησε σε ορισμένη δομή της παραγωγής (είδη που παράγονται σε συγκεκριμένες περιοχές, ζώα που εκτρέφονται σε άλλες, κλπ.) και η δομή αυτή στη συνέχεια οδήγησε σε αντίστοιχη δομή των επιχειρήσεων του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα (γεωργικές βιομηχανίες, μεταφορές, εμπόριο). Αν, π.χ., διακοπεί η παραγωγή καπνού, ολόκληρο το κύκλωμα μεταποίησης και εμπορίας καπνού, με μεγάλο επενδεδυμένο κεφάλαιο και σημαντική συμβολή στην απασχόληση, θα καταρρεύσει. Ανάλογες επιπτώσεις θα υπάρξουν αν η παραγωγή βαμβακιού ή ελαιολάδου περιοριστούν π.χ. στο μισό, κλπ. Ακόμη και τα δίκτυα συγκέντρωσης των προϊόντων προς προώθηση στην κατανάλωση θα επηρεαστούν. Συνάγεται από αυτά ότι το σύμπλοκο «παραγωγή-μεταποίηση-εμπορία» γεωργικών προϊόντων απαιτεί σταθερότητα για να αποδώσει και δεν είναι δυνατό να ανταποκρίνεται σε συχνές μεταβολές στα παραγόμενα είδη εξαιτίας αστάθειας των τιμών στην αγορά. Η νέα ΚΑΠ, με την αποσύνδεση την οποία εισάγει, δεν εξασφαλίζει τέτοια σταθερότητα.

θ. Καλές προθέσεις αλλά προβληματική η πολλαπλή συμμόρφωση

Στα μέτρα της νέας ΚΑΠ περιλαμβάνεται και η πολλαπλή συμμόρφωση, δηλαδή τίθεται ως προϋπόθεση καταβολής της ενιαίας ενίσχυσης η συμμόρφωση προς 18 συγκεκριμένα ευρωπαϊκά πρότυπα και η διατήρηση της γεωργικής γης σε καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση. Σε περίπτωση καταστράτηγησης των κανόνων, επιβάλλεται μείωση της ενίσχυσης, η οποία μπορεί να φτάσει μέχρι και στον αποκλεισμό του δικαιούχου για μία ή περισσότερες περιόδους. Από το ποσό που προκύπτει από τις ποινές, το 75% επιστρέφεται στον κοινοτικό Προϋπολογισμό και το 25% κρατείται από το κράτος-μέλος που επέβαλε τις ποινές. Με το πλήθος των κριτηρίων, που προϋποθέτουν αντίστοιχους συστηματικούς ελέγχους, είναι επόμενο ότι χώρες με μεγάλο αριθμό μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων, όπως η Ελλάδα, οφείλουν να διατηρούν μεγάλους και δαπανηρούς ελεγκτικούς μηχανισμούς. Ειδικότερα, αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης των ζώων, δεν μπορεί παρά να διερωτηθεί κανείς κατά πόσον ένα τόσο ορθό μέτρο μπορεί να επιβληθεί και στους εκτρο-

φείς ζώων του εξωτερικού, που προμηθεύουν την αγορά της Ε.Ε. Εάν όχι, το μέτρο αυτό θέτει σε ευνοϊκότερη θέση τα εισαγόμενα κρέατα.

ι. Σύνθετο πρόβλημα η μεταβίβαση δικαιωμάτων ενίσχυσης

Η ενιαία ενίσχυση αντιστοιχίζεται προς τη γη στην οποία αναφέρεται. Σύμφωνα με το άρθρο 46 του Κανονισμού 1782/2003, τα δικαιώματα ενίσχυσης είναι δυνατό να μεταβιβάζονται με πώληση ή με οποιαδήποτε άλλη οριστική μεταβίβαση σε άλλο γεωργό, συνοδευόμενα ή μη από γη. Με το διαχωρισμό του δικαιούχου της ενίσχυσης από τον ιδιοκτήτη της γης, η πολλαπλή συμμόρφωση μένει μετέωρη, διότι δεν είναι νοητή η επιβολή ποινής στο δικαιούχο της ενίσχυσης, επειδή ο ιδιοκτήτης (ή κάτοχος) της γης δεν τηρεί τους προβλεπόμενους κανόνες.

12. ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Η τελευταία αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής εμπεριέχει έναν σύγχρονο και αναγκαίο προσανατολισμό προς την ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη. Η λήψη επιμέρους μέτρων για προϊόντα και διαρθρώσεις όφειλε προ πολλού να αντικατασταθεί από ένα συστηματικό σύνολο ανάπτυξης περιοχών που έχουν ως θεμελιώδη δραστηριότητα τη γεωργία, αλλά σε πολλές περιπτώσεις διαθέτουν και άλλα πλεονεκτήματα, τα οποία μόνο μια ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του αναπτυξιακού προβλήματος θα μπορούσε να φέρει στην επιφάνεια.

Η ίδια όμως η αναθεώρηση δεν υπήρξε το αποτέλεσμα εμπεριστατωμένης μελέτης που θα σχεδιαζόταν να τεθεί σταδιακά σε εφαρμογή, όπως ορίζει το άρθρο 33 της Συνθήκης. Ούτε τηρείται πλέον, ενώ τύποις διατηρείται το άρθρο 34 της Συνθήκης που ορίζει την ύπαρξη κοινής οργάνωσης των γεωργικών αγορών. Αντίθετα, η αναθεώρηση αυτή υπήρξε το αποτέλεσμα συνεκτίμησης όχι των πολλών παραμέτρων του θέματος, αλλά των πολύπλευρων πιέσεων. Η προέλευση των πιέσεων έναντι των οποίων επεδίωξε η νέα ΚΑΠ να ισοροπηθεί ήταν:

- η πίεση ορισμένων κρατών-μελών επιρροής για σύντομη διεύρυνση·
- το γεγονός ότι ορισμένες από τις χώρες της διεύρυνσης έχουν σημαντικό γεωργικό τομέα·
- η βούληση των κρατών επιρροής να μη μειωθούν οι απολήψεις τους από την ΚΑΠ και ει δυνατόν να εξισωθούν οι πληρωμές τους με τις αναλήψεις από τον κοινοτικό προϋπολογισμό·
- η απόφαση των κρατών-μελών της Ε.Ε.-15 να μην αυξηθεί η συνεισφορά στον προϋπολογισμό πέραν του 1,27% του ΑΕΠ παρά τη διεύρυνση, και

– οι δεσμεύσεις που είχαν αναληφθεί στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) στον προηγούμενο Γύρο της Ουρουγουάης, ότι κατά τον επόμενο Γύρο (της Doha) θα προχωρήσουν περαιτέρω οι περικοπές της στήριξης του γεωργικού τομέα.

Αποτέλεσμα όλων αυτών υπήρξε η νέα ΚΑΠ, η οποία κατά το μεγαλύτερο μέρος της δε συνιστά πλέον Κοινή Αγροτική Πολιτική (αλλά πολιτική διανομής επιδομάτων), ενώ πολύ χρήσιμο παραμένει το υπόλοιπο μέρος της που αναφέρεται στην αγροτική ανάπτυξη.

Η νέα ΚΑΠ δε σταθεροποιεί τα γεωργικά εισοδήματα, όπως υποστηρίζεται και όπως είχε καθοριστεί από τη Διάσκεψη Κορυφής στο Βερολίνο και στο Gothenburg. Αντίθετα, καθιστά ασταθές το μεγαλύτερο μέρος των γεωργικών εισοδημάτων (αυτά που προέρχονται από την αγορά), ανταποκρίνεται προς τις δομές των κρατών-μελών που έχουν περιορισμένο και οργανωμένο ή πολύ δυναμικό γεωργικό τομέα, ευνοεί εκείνους τους παραγωγούς της Ε.Ε. οι οποίοι και προηγουμένως ήταν ανταγωνιστικοί, εξωθεί στο περιθώριο τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις των περιοχών που παρουσιάζουν φυσικά μειονεκτήματα και, πλην εξαιρέσεων, εκτιμάται ότι θα οδηγήσει σε μαρασμό αγροτικές κοινωνίες ορεινών και απομακρυσμένων περιοχών.

Το ζήτημα της αποσύνδεσης, το οποίο αρχικά είχε έντονα προβληματίσει όλες τις ενδιαφερόμενες πλευρές και είχε έντονα επικριθεί στην Ελλάδα, εξελίχθηκε τελείως διαφορετικά στη συνέχεια. Ακόμη και σε όσες περιπτώσεις δόθηκε η δυνατότητα μερικής αποσύνδεσης, τόσο κατά την αρχική αναθεώρηση (του 2003) όσο και κατά τη συμπληρωματική αναθεώρηση του 2004, ελληνική επιλογή υπήρξε η ολική αποσύνδεση της ενίσχυσης από την παραγωγική διαδικασία. Σε αυτή τη θέση υπήρξε ομοφωνία των μεγάλων πολιτικών κομμάτων (που χειρίστηκαν ως κυβερνήσεις τα δύο στάδια της μεταρρύθμισης), αλλά και των συνδικαλιστικών και των συνεταιριστικών φορέων του γεωργικού τομέα, όπως ομοφωνία υπήρχε και στην αντίθεση με την αποσύνδεση το 2002.

Η θέση των ελλήνων γεωργών υπέρ της ολικής αποσύνδεσης μπορεί να θεωρηθεί αναμενόμενη, αφού ένα πολύ μεγάλο ποσοστό βλέπει την έξοδο του από το επάγγελμα μέσα στα επόμενα 5-10 χρόνια, ενώ δεν έχουν διαδοχή και επιπλέον ένας σημαντικός αριθμός θέλησε να διασφαλίσει όσα λίγο-πολύ καθ' υπέρβαση των κανόνων εξασφάλιζε. Απορία διατυπώνεται για την υποστήριξη της ολικής αποσύνδεσης εκ μέρους των κυβερνήσεων και των οργανώσεων των παραγωγών, οι οποίες έχουν ως ρόλο να κατευθύνουν τους παραγωγούς και να προσβλέπουν στο μακροχρόνιο όφελος της χώρας. Από την άλλη πλευρά είναι κατανοητό ότι και ενδεχόμενη αντίθεση της χώρας μας δε θα ήταν δυνατό να ανατρέψει την κατάσταση, την οποία υποστήριζαν τα κράτη-μέλη επιρροής, που διαθέτουν και πολλούς τρόπους επηρεασμού των τελικών αποφάσεων. Ως τελική διαπίστωση απομένει η εκτίμηση, ότι το όραμα οικοδόμησης μιας Ευρώπης με πνεύμα συλλογικότητας και αλληλεγγύης ξεθωριάζει

και δίνει σταδιακά, αλλά σταθερά, τη θέση του σε μια Ευρώπη πάλης οικονομικών συμφερόντων. Η αγροτική πολιτική είναι ένα από τα θύματα αυτών των συνθηκών. Ακόμη και στις συζητήσεις στο πλαίσιο του ΠΟΕ, η Ε.Ε. προσέρχεται χωρίς την αναγκαία σύμπνοια, οδηγούμενη από μια Ευρωπαϊκή Επιτροπή η οποία μεταλλάσσεται ανάλογα με την εθνικότητα του Επιτρόπου που χειρίζεται τα σχετικά θέματα.

Σε πρακτικό επίπεδο, «τούτων ούτως εχόντων», αφού η πολιτική που αποφασίστηκε βρίσκεται πλέον σε εφαρμογή, πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι απαιτούνται νέοι χειρισμοί και νέα στρατηγική αξιοποίησης όσων δυνατοτήτων υπάρχουν και περιορισμού των αδυναμιών. Ως μικρή χώρα στη διεθνοποιημένη οικονομία, η Ελλάδα χρειάζεται πρωταρχικά μηχανισμούς διάθεσης των προϊόντων και κατά δεύτερο λόγο μηχανισμούς οργάνωσης της παραγωγής και εφοδιασμού της γεωργίας με εισροές σε χαμηλές τιμές. Στην εποχή κυριαρχίας του λιανεμπορίου, το ελάχιστο που είναι αναγκαίο από ελληνικής πλευράς είναι να συσπειρωθούν συνειδητά οι παραγωγοί σε συνεταιρισμούς νέου τύπου, με επιχειρηματική συμπεριφορά, ώστε οι παραγωγοί να αποκτήσουν οντότητα στην αγορά. Με εξειδικευμένους επιστήμονες οφείλουν να επιλέγουν τα προϊόντα που θα παράγουν, για τα οποία να απολαμβάνουν και μέρος της προστιθέμενης αξίας της μεταποίησης και της προβολής ποιοτικών προϊόντων, σε συνδυασμό με συνεργασίες σε προσφορά υπηρεσιών τουρισμού, τραπεζών, κλπ. Οι ιδέες της διεπαγγελματικής συνεργασίας, που αποτέλεσε στοιχείο προωθούμενο από την ΚΑΠ, πρέπει να αξιοποιηθούν από ηγεσίες που αντιλαμβάνονται το αμοιβαίο όφελος που προκύπτει. Τέτοιες μεταβολές ούτε εύκολες είναι ούτε μπορούν να πραγματοποιηθούν σε σύντομο χρόνο. Ας επιδιωχτεί τουλάχιστον να υπάρξει μια συνεπής πολυετής στρατηγική.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- COPA - COGECA, «Sustainable farming in Europe is being put at risk to meet the demands of the world's big traders», (Press release), 2005.
- COPA - COGECA, «European farm leader warns: It is now time for our trading partners to match the EU's huge offer in WTO», (Press release), CdP(05)51-1-SM, 2005.
- COPA - COGECA, «COPA and COGECA's first reaction to the Commission's legislative proposal for a mid-term reform of the CAP», (position paper), 17.2.2003.
- COPA - COGECA, «COPA and COGECA's comprehensive reaction to the Commission's legislative proposal for the mid-term reform of the CAP: Good objectives, bad measures», (position paper), CdP(03)10-1e, 19.2.2003.
- COPA - COGECA, «Mid-term review creates confusion and uncertainty», (Press release), 17.3.2003.

- European Economic and Social Committee, «Opinion on the proposal for a Council Regulation establishing common rules for direct support schemes for producers of certain crops», 2003/0006 CNS.
- European Parliament, «Report on the mid-term review of the reform of the common organizations of the market (COMs) in the context of Agenda 2000», 2001/2127 (INI), final A5-0169/2002.
- European Economic and Social Committee, «Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the mid-term review of the Common Agricultural Policy», COM(2002)394 final (NAT/155).
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Πρόταση για Απόφαση του Συμβουλίου σχετικά με Κοινοτικές Στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές για την αγροτική ανάπτυξη (περίοδος προγραμματισμού 2007-2013)», (υποβληθείσα από την Επιτροπή), SEC (2005)914, 2005.
- Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, «Ο κλάδος των μεγάλων λιανοπωλητών – τάσεις και αντίκτυπος σε αγρότες και καταναλωτές, Γνωμοδότηση της Επιτροπής», NAT/262, 2005.
- Fischler, F., «Hitting agriculture worldwide makes US farm bill a flunk bill», *Financial Times*, 27.5.2002.
- Fischer Boel, M., «CAP reform and the European model of agriculture», General Assembly of the Union Europeenne du Commerce du betail et de la viande (UECBV), 2005.
- Κανονισμός (Ε.Κ.) αριθ. 1782/2003 του Συμβουλίου της 29.9.2003 για τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής και για τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς..., L 270/21.10.2003.
- Κανονισμός (Ε.Κ.) αριθ. 864/2004 του Συμβουλίου της 29.4.2004 για την τροποποίηση του κανονισμού (Ε.Κ.) αριθ. 1782/2003..., L 161/30.4.2004.
- Κανονισμός (Ε.Κ.) αριθ. 865/2004 του Συμβουλίου της 29.4.2004 σχετικά με την κοινή οργάνωση της αγοράς ελαιολάδου και επιτραπέζιων ελιών και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 827/68, L 161/30.4.2004.
- Μπουρδάρης, Δ., «Ενδιάμεση αναθεώρηση της ΚΑΠ: Περίληψη της πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και σχολιασμός της», (αδημοσίευτη μελέτη), 2003.
- Παπαγεωργίου, Κ. - Σπαθής, Π., *Αγροτική Πολιτική*, Εκδόσεις Στοχαστής, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2000.
- Παπαγεωργίου, Κ. - Δαμιανός, Δ. - Σπαθής, Π., *Αγροτική Πολιτική*, Εκδόσεις Σταμούλης, 2005.
- ΠΑΣΕΓΕΣ, «Θέση της ΠΑΣΕΓΕΣ στην πρόταση της Επιτροπής για τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ», (αδημοσίευτη έκθεση), 2003.
- ΠΑΣΕΓΕΣ, «Σημαντικές προτάσεις των ΑΣΟ για την εφαρμογή της ΚΑΠ», Δελτίο Τύπου, 20.5.2004.
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Δελτίο Τύπου, 29.6.2005.